

Дальнейшие исследования будут направлены на углубление анализа специфики консалтингового бизнеса и разработку модели комплексного управления деятельностью консалтинговой фирмы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Абу-Навас В. Как оценить эффективность консалтинга? [Электронный ресурс] / В. Абу-навас // Объединение «Практик». – Режим доступа к статье: <http://praktik-irk.ru/article/kak-ocenit-ehffektivnost-konsaltinga/>
2. Верхоглазенко В.Н. Технологический цикл управленческого консультирования / В.Н. Верхоглазенко, А.А. Звезденков, М.В. Хлюнева// [Электронный ресурс]. – Бизнес обучение АКМО. – Режим доступа к статье: <http://acmegroup.ru/node/86>
3. Лысенко Ю.Г. Модель управленческого консультирования / Ю.Г. Лысенко, Г. С. Овечко, Т. С. Шаталова // Модели управления в рыночной экономике, 2006. – №7. – С.37–51.
4. Внедрение сбалансированной системы показателей / Horvarth and Partners; пер. с нем. – 2-е изд. – М.: Альпина Бизнес букс, 2006. – 478 с.
5. Хьюберт К. Рамперсад. Индивидуальная сбалансированная система показателей. Путь к личному счастью, гармоничному развитию и росту организации / пер.с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2005 г. – 176 с.
6. Яковлев В.Ю. Преимущества и недостатки применения сбалансированной системы показателей в условиях российского бизнеса // Российское предпринимательство. — 2008. — № 2 Вып. 1 (105). — с. 78–81. — <http://www.creativeconomy.ru/articles/4610/>
7. Шумилова Ю.А. Сбалансированная Система показателей консалтинговой компании /Ю.А. Шумилова, Г.С. Багдасарян// Вестник Тюменского государственного университета, 2011. – № 11. – С. 190–196

УДК 657

НАСЛІДКИ НЕРОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО УМОВНІ ФАКТИ ГОСПОДАРСЬКОГО ЖИТТЯ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ КОРИСТУВАЧІВ

І. В. Долгова, Є. Є. Іонін

Резюме. У даній статті досліджено підходи до трактування сутності умовних фактів господарського життя та їх наслідків. Доведено необхідність відображення наслідків УФГЖ у фінансовій звітності підприємства.

Ключові слова. Умовні активи, умовні зобов'язання.

Постановка проблеми. Завершальним етапом будь-якого облікового циклу є складання фінансової звітності. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» встановлено, що фінансова звітність складається і оприлюднюється з метою надання інформації користувачам фінансової звітності для прийняття ними рішень.

Інформація, що надається у фінансовій звітності, повинна найбільш повною і достовірною, оскільки від цього залежить прийняття найбільш раціональних інвестиційних та управлінських рішень. У зв'язку з цим виникає питання щодо необхідності відображення у фінансовій звітності такого об'єкту обліку як умовні факти господарського життя, що зумовлене правом користувачів знати про участь підприємства у судових справах, припинення видів діяльності, проблеми підприємства з наданими гарантіями тощо, щоб оцінити майбутні тенденції діяльності підприємства.

Проблемним питанням відображення умовних фактів господарського життя у фінансовій звітності приділяли увагу Я.В. Соколов, М.І. Кутер, Д.В. Луговський, Л.А. Чайковська, Ю.А. Якушева, А.В. Суворов, Л.З. Шнейдман, Н.В. Генералова, В.А. Терехова, І.Є. Гущина, Т.В. Узунова, Н.В. Парушина, Л.В. Сотнікова, Л.Ф. Маценко, Л.П. Фомічева, М. Брюханов.

На сьогодні в Україні практично не присвячено уваги дослідженню умовних фактів господарського життя та їх наслідків для господарської діяльності підприємства ні в нормативно-правових актах, ні в теорії бухгалтерського обліку, ні в практиці його ведення.

Тому метою дослідження є встановлення необхідності відображення та визнання умовних фактів господарського життя у фінансовій звітності господарюючого суб'єкта.

Виклад основного матеріалу. Господарська діяльність кожного підприємства складається з множини фактів господарського життя. Професор Соколов Я.В. визначає факт господарського життя як елементарний момент господарського процесу, що змінює чи підтверджує склад коштів підприємства або їх джерел або засобів і джерел одночасно [2, с.85]. Факти господарської діяльності охоплюють всі без винятку об'єкти та явища первинного бухгалтерського спостереження, тобто господарські процеси.

Існують різні підходи до класифікації фактів господарського життя, наприклад існує їх поділ на факти-стани, факти-ді та факти-події, факти пер мутації та модифікації, зовнішні та внутрішні тощо. На думку професора М.І. Кутера факти господарського життя слід також класифікувати на реальні та умовні [3, с.34].

Якщо певний факт господарського життя відбувся чи відбувається, а щодо його наслідку є однозначна оцінка (ймовірність наслідку факту дорівнює 100 %), то абстрагуючись, можна сказати, що в даному випадку має місце реальний факт [7, с. 99].

Іншу суть має поняття умовного факту господарського життя (далі – УФГЖ), оскільки щодо певного наслідку факту є сумнів, а ймовірність його виникнення залежно від ситуації можна оцінювати від 0 % до 100 %.

Розглянемо погляди на сутність терміну «умовний факт господарського життя» (табл. 1).

Таблиця 1.

Підходи до визначення терміну «умовні факти господарського життя»

Джерело	Визначення
Соколов Я.В. [4]	Посилається на ПБО 8/01 і визначає УФГЖ як факт, що має місце за станом на звітну дату факт господарського життя, щодо наслідків якого і ймовірності їх виникнення в майбутньому існує невизначеність, тобто виникнення наслідків залежить від того, відбудеться або не відбудеться в майбутньому одна чи кілька невизначених подій
МСФЗ (IAS) 37 [5]	Не розкриває сутність фактів господарської діяльності, які є умовними, але визначає існування умовних зобов'язань і умовних активів. У той самий час МСФЗ (IAS) 37 містить положення щодо подій, що зобов'язують, які є джерелом появи резервів і умовних зобов'язань, і визначає їх як події, що створюють юридичне чи конструктивне зобов'язання, яке призводить до того, що суб'єкт господарювання не має реальної альтернативи виконанню зобов'язання
ПБО 8/01 [6]	Умовними фактами господарської діяльності є такі факти за станом на звітну дату, щодо наслідків яких у майбутньому існує невизначеність
Гущина І.Е. [7, с.28]	Сутність вищезазначеного терміну трактує наступним чином: «факт господарського життя, який відбувся у звітному періоді, відносно наслідків якого у майбутньому існує невизначеність і можливість виникнення цих наслідків оцінюється як висока або дуже висока»
Т.В. Узунова [8, с.28]	Наводить наступне визначення: «факти господарського життя, які відбулись у звітному періоді відносно наслідків яких і ймовірності їх виникнення в майбутньому існує невизначеність є умовними фактами господарського життя»
Л.В. Сотнікова [9, с.5]	Умовним фактом господарської діяльності є існуючий на звітну дату факт господарської діяльності, відносно наслідків якого і ймовірності виникнення в майбутньому існує невизначеність, тобто виникнення наслідків для суб'єкта господарювання залежить від того відбудеться чи не відбудеться в майбутньому одна або декілька невизначених подій
М.І. Кутер [3, с.34]	Умовні факти господарського життя – це факти, що мають визначену ймовірність відбутись в майбутньому, а інформація про їх наслідки може вплинути на думку користувачів фінансової звітності
Л.Ф.	На основі дослідження та обґрунтування складових зазначеного терміну, а саме «умови»

Маценко [10, с. 103]	та “факту” автор дійшла висновку, що “умовний факт господарського життя – це зумовлений певною причиною факт господарського життя, що не має точно визначеного наслідку (результату), оскільки останній зумовлений впливом певних обставин, правил, вимог, подій, даних, тощо”
----------------------	--

Аналізуючи вищенаведені визначення вітчизняних та зарубіжних авторів можна зробити висновок, що у кожному з них поняттю “умовний факт господарського життя” притаманні наступні риси:

- існування на звітну дату;
- невизначеність наслідків настання зазначеного факту господарського життя, які залежать від настання певних умов та обставин.

На думку Гуцїної І.Е. умовним фактам господарського життя характерна висока або дуже висока можливість виникнення цих наслідків. У свою чергу М.І. Кутер вказує, що інформація про наслідки УФГЖ може вплинути на думку користувачів фінансової звітності. У МСФЗ визначення УФГЖ взагалі не наведено. Вищенаведене вказує на відсутність єдиного підходу до визначення умовних фактів господарського життя, а також їх важливості для діяльності підприємств і користувачів фінансової звітності.

У вузькому розумінні умовними є ті факти господарського життя, що відбулись, наслідки яких не визначені та мають імовірнісний характер.

У ПБО 8\01 наводиться перелік УФГЖ [6]:

- незавершені на звітну дату судові розгляди, в яких організація виступає позивачем або відповідачем, і рішення по яких можуть бути прийняті в наступні звітні періоди;
- недозволені на звітну дату розбіжності з податковими органами з приводу сплати податків до бюджету;
- видані до звітної дати гарантії, поручительства та інші види забезпечення зобов'язань, на користь третіх осіб, терміни виконання за якими ще не настали;
- враховані (дисконтовані) до звітної дати векселі, термін погашення яких не настав до звітної дати;
- небудь здійснені до звітної дати дії інших організацій, в результаті яких організація повинна отримати компенсацію, величина якої є предметом судового розгляду;
- видані організацією гарантійні зобов'язання щодо проданих нею у звітному періоді продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг;
- зобов'язання щодо охорони навколишнього середовища;
- продаж або припинення якого або напрямки діяльності організації, закриття підрозділів організації або їх переміщення в інший географічний регіон та ін.;
- інші аналогічні факти.

У той самий час зазначається, що до умовних фактів не можуть бути віднесені:

- зниження або збільшення вартості матеріально-виробничих запасів і фінансових вкладень на звітну дату;
- витрати організації, які визнаються в бухгалтерському обліку по отриманні від постачальника платіжних документів (наприклад, по надаваним комунальним послугам, послугам зв'язку).

Слід зазначити, що наведений у даному нормативному акті перелік УФГЖ не є вичерпним і може бути доповнений.

Із сутності УФГЖ витікає, що вони мають певні наслідки, що є невизначеними. але у загальному вигляді їх наслідки можна згрупувати у дві групи (рис.1).

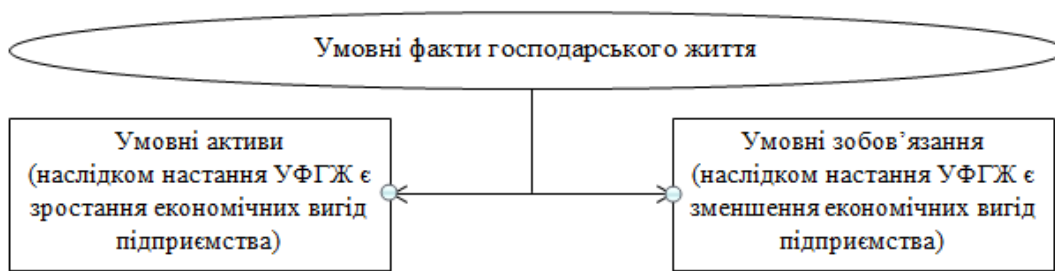

Рис. 1. Групи наслідків умовних фактів господарського життя

Розглянемо підходи до визначення сутності категорій «умовні зобов'язання» та «умовні активи» у російській, українській практиці та за МСФЗ (табл. 2).

Таблиця 2.

Визначення термінів «умовні активи» і «умовні зобов'язання»

Підхід	Умовні активи	Умовні зобов'язання
Росія [6]	Умовний актив – такий наслідок умовного факту, яке в майбутньому, з дуже високою або високим ступенем ймовірності, призведе до збільшення економічних вигід організації.	Умовне зобов'язання – такий наслідок умовного факту, який в майбутньому з дуже високою або високим ступенем вірогідності може призвести до зменшення економічних вигід організації. Умовні зобов'язання поділяються на 2 види: – існуюче на звітну дату зобов'язання організації, щодо величини або терміну виконання якого існує невизначеність; – можливе зобов'язання організації, існування якого на звітну дату може бути підтверджено виключно настанням або ненастанням майбутніх подій, не контрольованих організацією.
МСФЗ [5]	Умовний актив – можливий актив, який виникає внаслідок минулих подій і існування якого підтвердиться лише після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи кілька невизначених майбутніх подій, не повністю контрольованих суб'єктом господарювання	Умовне зобов'язання це: а) можливе зобов'язання, яке виникає внаслідок минулих подій і існування якого підтвердиться лише після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи кілька невизначених майбутніх подій, не повністю контрольованих суб'єктом господарювання, або б) існуюче зобов'язання, яке виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки: і) немає ймовірності, що вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для погашення зобов'язання, або іі) суму зобов'язання не можна оцінити достатньо достовірно.
Україна	Жоден нормативний акт не розкриває сутності терміну «умовний актив». Але у Наказі Державного комітету статистики України № 112 згадується про «умовні фінансові активи», до яких відносять гарантії погашення боргу, надані третіми сторонами; кредитні лінії; акредитиви; програми випуску цінних паперів з банківською підтримкою; угода про процентну ставку по термінових угодах.	Згідно П(с)БО 11 умовне (непередбачене) зобов'язання – це: 1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або 2) теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоімовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити [11, с.112]. Згідно Інструкції № 291 непередбачені (потенційні) зобов'язання зобов'язання, що виникли при узгодженні минулих господарських операцій та стануть реальними, якщо відбудеться або не відбудеться в майбутньому одна чи кілька невизначених подій [12, с.162]

З наведених визначень можна зробити висновок, що при визначенні «умовні зобов'язання» у підходах різних країн та за МСФЗ різниці не існує. Щодо визначення терміну «умовні активи», то визначення у ПБО 8\01 та МСФЗ 37 різняться. Так у ПБО 8\01 при визначенні терміну «умовний актив» акцентується увага на високій імовірності надходження економічних вигід від цього активу, тоді як у МСФЗ – на реалізації можливого активу після настання однієї або кількох подій. Українські нормативні акти не дають тлумачення терміну «умовний актив».

У ПБО 8\01, П(с)БО 11, МСФЗ 37 є вимоги щодо відображення у звітності наслідки умовних фактів господарського життя. Такі вимоги виникли у зв'язку з наступним:

- умовні зобов'язання можуть суттєво вплинути на здатність підприємства продовжувати свою діяльність. Бухгалтерська звітність повинна складатися виходячи з принципу безперервності діяльності. При оцінці принципу діючого підприємства необхідно виявити в якості основних тенденцій зміна показників обсягу реалізації, прибутковості, ліквідності, продуктивності, співвідношення витрати – прибуток – обсяг протягом ряду останніх періодів. тобто на підставі даних бухгалтерської звітності слід проаналізувати вплив умовних фактів на фінансове становище підприємства, а аудиторю під час перевірки оцінити адекватність цієї інформації.

Так, дослідження російської вченої Границі Ю.В, свідчать, що всі умовні факти погіршують показники фінансової стійкості та платоспроможності, які є пріоритетними для всіх груп користувачів звітності, оскільки дозволяють оцінити здатність організації безперервно здійснювати діяльність.

Так, вона вказує, що умовні факти, що відносяться до другого типу господарських операцій, впливають на ефективність використання оборотного капіталу, а ті з них, резерв по яких відноситься до витрат по звичайних видах діяльності, зменшують рентабельність продажів. У меншій мірі на фінансовий стан організації впливають умовні факти третього типу внаслідок того, що коефіцієнтний аналіз орієнтований на співвідношення оборотних коштів і короткострокових зобов'язань, а ці умовні факти впливають на величину необоротних активів і довгострокових зобов'язань. Однак для умовних фактів третього типу характерно зменшення частки власних джерел, спрямованих на фінансування оборотних активів, що у свою чергу знижує ефективність використання капіталу підприємства [13].

- при наведенні інформації про УФЗЖ у звітності збільшується ризик прийняття користувачем звітності невірних рішень. Визнання і розкриття у бухгалтерській фінансовій звітності інформації про умовні факти дозволять їй користувачам отримати адекватні економічні показники, що дають реальну картину можливостей підприємства безперервно здійснювати діяльність, тим самим зменшуючи ризик прийняття неправильного рішення на основі даних звітності до прийнятно низького рівня.

Висновки. Умовні факти господарського життя мають певні наслідки для господарюючих суб'єктів, що мають певну ступінь невизначеності. В залежності від впливу на вигоди підприємства наслідками умовних фактів господарського життя є умовні активи і умовні зобов'язання.

Умовні зобов'язання, як наслідок умовних фактів господарського життя можуть суттєво вплинути на здатність підприємства продовжувати свою діяльність, а також погіршити показники ліквідності, фінансової стійкості, незалежності тощо. Тому виникає необхідність розкривати інформацію про них у звітності підприємства.

Наведення неповної інформації про існуючі у суб'єкта господарювання умовні факти господарського життя у звітності може призвести до прийняття невірних інвестиційних і управлінських рішень, заснованих на неповній і недостовірній інформації щодо умовних фактів господарського життя. У зв'язку з цим виникає

потреба у розробці окремого нормативного акту, який регулював би визнання, оцінку, відображення у обліку умовних фактів господарського життя та розкриття інформації про них у звітності підприємства.

Поняття умовного факту господарського життя є недослідженим в бухгалтерській думці нинішнього часу і справедливо вважати його таким, що об'єктивно вимагає подальших досліджень, перш за все у частині розробки загального підходу до їх визначення у нормативних документах. Але перш ніж законодавчо закріплювати відображення умовних фактів господарського життя слід дослідити їх та їхні можливі наслідки – умовні активи та умовні зобов'язання, що і є напрямом подальших досліджень по даній тематиці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996—XIV (зі змінами і доповненнями) // [Електронний ресурс]: Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
2. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета//Я.В.Соколов. – М.: Финансы и статистика. – 2003. – 496 с.
3. Кутер М.И. Условные факты хозяйственной деятельности – новое или хорошо забытое старое? / М.И. Кутер, Д.В. Луговой // Международный бухгалтерский учет. – 2005. – № 10. – С. 30–37.
4. Соколова Я.В. Условные факты хозяйственной жизни – безусловное достижение бухгалтерской мысли [Електронний ресурс] / Я.В. Соколов. – Режим доступу: <http://www.buh.ru/document-931>
5. МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/92448/МСБО_37.pdf.
6. Положение по бухгалтерскому учету “Условные факты хозяйственной деятельности” ПБУ 8/01 [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://www.ipbr.org/?page=norm_akti&acts=bux&pbu8.
7. Гущина И.Э. Учет условных фактов хозяйственной деятельности / И.Э. Гущина // Бухгалтерский учет. – 2006. – № 23. – С. 28–32.
8. Узунова Т.В. Применение условных фактов хозяйственной деятельности в отношении обеспечения обязательств / Т.В. Узунова // Аудит и финансовый анализ. – 2007. – № 5. – С. 28–32.
9. Сотникова Л.В. Условные факты хозяйственной деятельности: бухгалтерский учет и налогообложение. / Л.В. Сотникова. – М.: Налоговый вестник, 2007. – 288 с.
10. Маценко Л.Ф. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття “умовні факти господарського життя” / Л.Ф. Маценко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Випуск 1 (13). / Відповідальний ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – С. 94–104.
11. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку / Уклад. І.Басова. – Х.: Фактор, 2011. – 432 с.
12. План рахунків бухгалтерського обліку та інструкція про його застосування / Уклад. І.Басова. – Х.: Фактор, 2013. – 208 с. – (Серія «Бібліотека законодавства»).
13. Граница Ю.В. Анализ информации об условных фактах хозяйственной деятельности как инструмент принятия инвестиционных решений (Материалы Международной заочной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Молодые ученые о современном финансовом рынке РФ», 28 апреля 2011 г., Пермь) [Електронний ресурс] / Ю.В. Граница. – Режим доступу: www.uresearch.psu.ru/files/articles/307_48936.doc

УДК 658.141

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОПТИМАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ КАПИТАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНАНСОВОГО РЫЧАГА (НА ПРИМЕРЕ ПАО «ЕМЗ»)

Д. Н. Дрей, А. С. Трегубов

Резюме. В данном исследовании изучен методологический аспект определения оптимальной структуры капитала для крупного промышленного предприятия с использованием эффекта финансового рычага.

Ключевые слова: структура капитала, собственный капитал, заемный капитал, финансовый рычаг.